NR 1 · NOVEMBER 2026

TIDSKRIFT

Korpus

Digital runforskning från Vitki

MÄNNISKORNA

14 *mot* 268

Döttrarna som runstenarna glömde

RESORNA

Färderna var de ungas

Söner och bröder dog borta tre till fyra gånger så ofta som fäder.

SPRÅKET

Tor föll, hjälten blev dräng

Vilka vikinganamn lever kvar – och vilka maktord bytte språk?

VERKSTADEN

Hundra års runforskning – lästa på en gång

1 081 texter i Fornvännen och Futhark.

Omslag: U 489 vid Morby, Uppland – Gullaugs bro för dottern Gillaugs själ. Foto: Christine Jewell, CC BY-SA 2.0, via Wikimedia Commons.

VITKIRUNOR.SE

FRÅN REDAKTÖREN

Alla stenar på en gång

Mitt intresse för historia började med vår egen. Som ung läste jag Eddan och fängslades av Tor i striden mot jättarna och av Oden, som offrade sig själv för att vinna visdom. I yrkeslivet blev dataanalys mitt fält: att söka mönster i stora mängder data. Korpus är platsen där de två intressena möts.

Runforskningen har länge utgått från den enskilda stenen – en läsning, en ristare, ett ord. Det arbetet har gett oss ett rikt och väldokumenterat material, insamlat och digitaliserat av generationer av forskare. Utan deras idoga insatser hade inget av det som följer varit möjligt. Men vissa frågor har sällan kunnat prövas: de som bara går att besvara när man räknar alla stenar på en gång.

Det är de frågorna Korpus är till för. Vi ställer hela korpusen – drygt 2 300 svenska runstenar – mot jordarter, strandlinjer, ortnamn, gravfält och vägar, och vi prövar varje mönster mot slumpen innan vi kallar det ett fynd. Analysplanen låses innan vi räknar, och när ett resultat inte håller redovisar vi det lika öppet som när det gör det.

Det som berör mig mest är ofta det som stenarna förtiger. Döttrarna, som så sällan fick samma röst som sönerna. Den gamla tron, som rymde många gudar och till och med gav plats åt den vite Krist, men som till sist fick ge vika för en lära med en enda gud. Jag vill veta vilka spår som ändå finns kvar och förstå mer av vårt arv: hur människorna tänkte, och vilken visdom de ville föra vidare.

I det här numret möter du döttrarna som nästan aldrig fick en sten, de unga männen som inte kom hem från färderna och namnen som svenskar fortfarande bär i dag. Varje artikel kan läsas på trettio sekunder, på fem minuter eller på djupet, och alla data finns öppet tillgängliga på vitkirunor.se. Min förhoppning är att Korpus ska nå fram genom bruset av allt som tävlar om vår uppmärksamhet – och att vi på vårt sätt kan bidra till runforskningen.

VIKTOR KVANT, REDAKTÖR

I DETTA NUMMER

KARTAN
Var stenarna står 3

I SIFFROR
Runstenarna i siffror 4

MÄNNISKORNA
Döttrarna som runstenarna glömde 5

RESORNA
Färderna var de ungas 9

SPRÅKET
Tor föll, hjälten blev dräng – vilka vikinganamn lever kvar? 12

VERKSTADEN
Hundra års runforskning – lästa på en gång 17

METODHÖRNAN
Vad betyder p = 0,003? 17

I APPEN
Människorna: vem reste stenen, och efter vem? 18

NÄSTA NUMMER
Det vi inte ser 19

Korpus Digital runforskning från Vitki
Nr 1 · November 2026

Redaktion Viktor Kvant

Utgivare Vitki · vitkirunor.se

Licens Texterna: CC BY 4.0. Bilderna har egna licenser, angivna vid varje bild.

30 sek

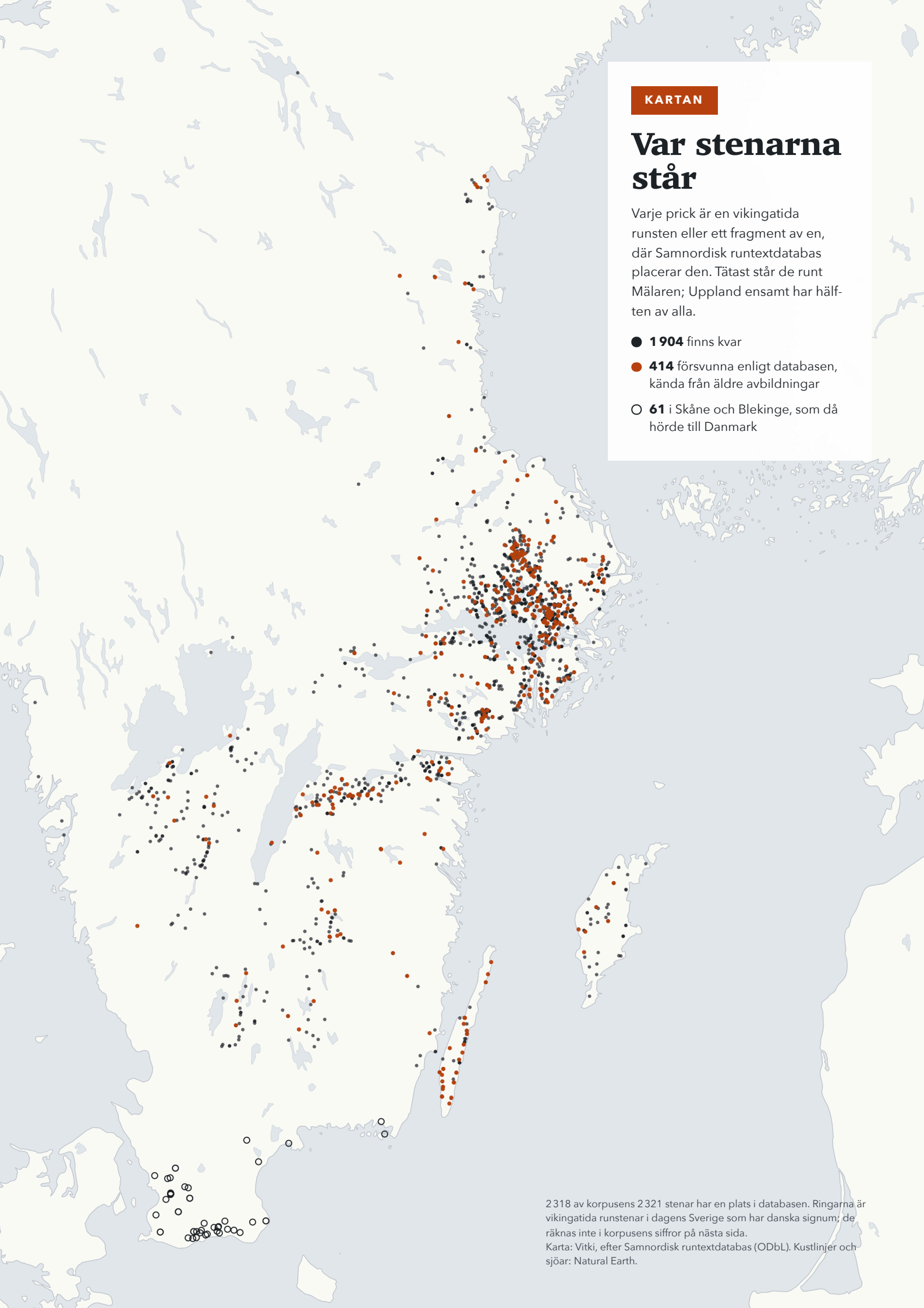
Rubriken, *Siffran* och *På 30 sekunder* ger fyndet och hur säkert det är.

5 min

Artikeln: hur vi kom fram till det, med diagram i procent och stenarna som exempel.

På djupet

Så säkra är vi, källorna och öppna data på vitkirunor.se.

KARTAN

Var stenarna står

Varje prick är en vikingatida runsten eller ett fragment av en, där Samnordisk runtextdatabas placerar den. Tätast står de runt Mälaren; Uppland ensamt har hälften av alla.

- **1 904** finns kvar
- **414** försvunna enligt databasen, kända från äldre avbildningar
- **61** i Skåne och Blekinge, som då hörde till Danmark

2 318 av korpusens 2 321 stenar har en plats i databasen. Ringarna är vikingatida runstenar i dagens Sverige som har danska signum; de räknas inte i korpusens siffror på nästa sida.
Karta: Vitki, efter Samnordisk runtextdatabas (ODbL). Kustlinjer och sjöar: Natural Earth.

I SIFFROR

Runstenarna i siffror

Det här är korpusen som Korpus räknar på: alla vikingatida runstenar och fragment av runstenar från Sverige i Samnordisk runtextdatabas. Varje tal är räknat ur databasen för det här numret.

2 321

runstenar och fragment från vikingatiden. Det är underlaget för varje artikel i numret.

51 %

kommer från Uppland, 1 178 stenar. Varannan svensk runsten är uppländsk.

31 %

är fragment: 725 stenar är bara delar av en sten. Nästan var tredje.

18 %

är försvunna enligt databasen, 415 stenar. De är kända från äldre avbildningar men finns inte kvar. Nästan var femte.

11 %

är signerade: på 248 stenar har ristaren skrivit in sitt namn. Ungefär en av tio.

111

stenar knyts säkert till Öpir, den ristare som har flest stenar i databasen. Alla utom 3 står i Uppland.

41 %

har ett kors i ristningen, 959 stenar. Fyra av tio.

45 %

har en säker stilgrupp, 1 038 stenar. Stilgruppen bygger på ornamentiken och är det vanligaste sättet att datera en runsten.

Var stenarna kommer ifrån

ANDEL AV ALLA 2 321 STENAR

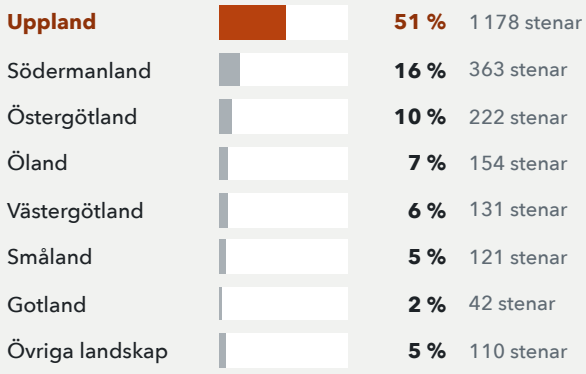

Diagram: Vitki, efter Samnordisk runtextdatabas (ODbL).

Ristarna med flest stenar

STENAR SOM DATABASEN SÄKERT KNYTER TILL RISTAREN

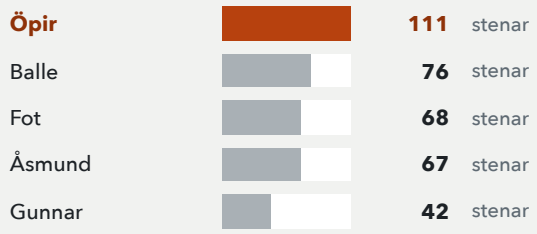

Diagram: Vitki, efter Samnordisk runtextdatabas (ODbL). Signerade och attribuerade stenar.

Så räknade vi

Med runsten menar vi det som Samnordisk runtextdatabas (2014 års version, uppdaterad 2018) kallar runsten eller fragment av runsten, daterat till vikingatiden och med svenskt signum. Stenarna i Skåne, Blekinge och Halland har danska signum och är inte med. Försvunnen, signatur, ristare, kors och stilgrupp är databasens egna uppgifter; vi har inte prövat dem sten för sten. En ristare räknas när databasen anger honom utan frågetecken.

U 29, Hillersjöhällen i Uppland: en släkts historia i en enda ristning, där bara en dotter, Inga, överlevde. Foto: Bengt A. Lundberg, CC BY 2.5 se, via Wikimedia Commons.

01 · MÄNNISKORNA

Döttrarna som runstenarna glömde

Bara 14 svenska runstenar är resta efter en dotter, mot 268 efter en son, och bland syskonen som reser stenen efter sin far är bara var tolfte en dotter. Men där döttrarna syns, syns de på ett eget sätt: stenarna efter dem är sena, och i Uppland är mer än var tredje en bro. Vi tror att dottern syns när arvet gick genom henne – och att hennes arv blev en bro för hennes själ.

TEXT: VIKTOR KVANT · LÄSTID 11 MINUTER

SIFFRAN

1 på 19

Så många stenar är resta efter en dotter för varje sten efter en son.

PÅ 30 SEKUNDER

- Av de vikingatida svenska runstenar som säger att den döde var någons barn är 268 resta efter en son och 14 efter en dotter – en dotter på nitton söner.
- Bland de 846 barn som reser stenen efter sin far är 71 döttrar, var tolfte. När döttrarna nämns tillsammans med sina bröder står de oftast sist.
- Stenarna efter döttrarna är sena – alla nio daterade stenar i Uppland är från tiden efter 1050 – och i Uppland bygger fyra av elva en bro, mot var fjortonde av stenarna efter söner.
- Vår hypotes: dottern syns på stenen när arvet gick genom henne, och när hon dog blev hennes del en bro för hennes själ. Stenarna är för få för att mönstret ska hålla i båda halvorna av materialet. Det är en hypotes med tydlig grund, inte ett fynd.

Gullaug lät göra bron för Gillaugs, sin dotters, själ, och henne hade Ulv till hustru. Öpir ristade.

Så står det på en runsten vid Morby i Lagga socken i Uppland. Gillaug var vuxen och gift när hon dog, och det var hennes mor som byggde bron efter henne. Det är en av mycket få runstenar som minns en dotter. De flesta döttrar på vikingatiden fick aldrig någon sten, och de flesta nämns inte ens på stenen efter sin far. Den här artikeln handlar om dem – om varför de är så få, och om vad de få stenarna efter dem har gemensamt.

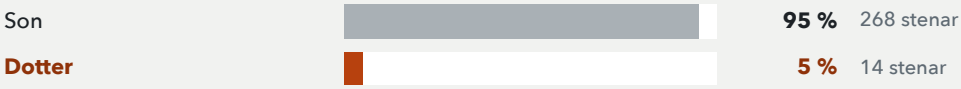

U 489 vid Morby i Lagga socken, Uppland: Gullaugs bro för dottern Gillaugs själ, ristad av Öpir. Foto: Christine Jewell from Canada, CC BY-SA 2.0, via Wikimedia Commons.

Döttrarna som saknas

Vi gick för hand igenom alla vikingatida svenska runinskrifter där Rundatas översättning talar om en dotter eller en mö – ett femtiotal. Arton av dem är minnesinskrifter efter en dotter. Fjorton står på runstenar, och det är dem vi räknar med. De andra fyra är ristade i en berghäll (U 311), på ett jordfast block (Sö 331) och på gravhällar (Ög 239, Sm 94). Efter en son är 268 runstenar resta.

Efter vem stenen restes, när den döde var någons barn

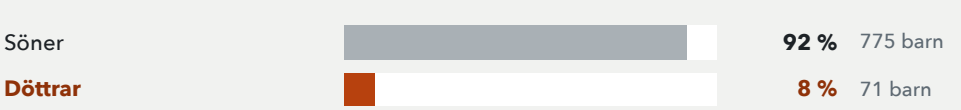
Källa: Vitkis analys av Samnordisk runtextdatabas; vikingatida svenska runstenar. Stenarna efter döttrar är genomgångna för hand.

Döttrar föddes lika ofta som söner, och de dog lika lätt. Det vet vi också från stenarna själva. På Hillersjöhällen i Uppland (U 29), den längsta släktberättelse som finns på en runsten, står det om Gerlög och hennes andra man: *Då fick de barn. Men en mö levde; hon hette Inga.* Av barnen överlevde bara en dotter. Ändå är det nitton gånger så många stenar efter söner som efter döttrar.

> *Ändå är det nitton gånger så många stenar efter söner som efter döttrar.*

Döttrarna saknas också bland de levande. På de 403 stenar efter en far där barnens namn går att läsa nämns 846 barn. 775 av dem är söner och 71 döttrar.

Barnen som reser stenen efter sin far

Källa: som ovan; de 403 stenar efter en far där barnens namn går att läsa. Könet efter namnen.

Om alla barn hade fått stå med skulle ungefär hälften vara döttrar. Nu är det var tolfte. De flesta döttrar är alltså tysta två gånger om: de fick sällan en egen sten, och de nämns sällan på stenen efter sin far.

Sist i raden

När döttrarna väl nämns bland syskonen står de oftast efter bröderna. Av de 35 syskonlistor där både söner och döttrar finns står döttrarna sist i 25. Om ordningen vore slumpvis skulle de stå sist i ungefär 14. Ett så tydligt mönster uppstår av en slump i ungefär ett fall på tiotusen. Men i den ena halvan av materialet är mönstret svagare (döttrarna står sist i 10 av 17 listor, mot 7 väntade) än i den andra (15 av

18, mot 7), och därför räknar vi det inte som ett fynd. Det ser ut som om sönerna räknades först.

Ibland är det döttrarna som reser stenen – och då oftast när det inte finns någon son. Vid Ramsta i Södermanland (Sö 60) har *Auda och Inga och Erindis som den tredje, modern och döttrarna*, rest stenen efter sin far Sven och sin bror Gudfast. Brodern var död. På en sten i Linköping (Ög Fv1958;252) reser *Sigrid, mön*, en sten efter sin far. Och på Gotland, vid Sjonhem (G 136), står det om en man som dog hemma: *han ägde en dotter. Hon heter Hailvi.* På 24 av de 59 stenar efter en far där en dotter nämns, står hon utan bröder.

Dottern syns också som någons dotter. *Sigrid, Alriks moder, Orms dotter* gjorde bron vid Ramsundsberget (Sö 101), den med Sigurd Fafnesbane.

Ibland är det allt vi får veta. Vid Smedby i Hammarby (U 280) lät Vebjörn hugga stenen *efter Gunnes dotter, sin hustru*. Hennes eget namn står inte på stenen.

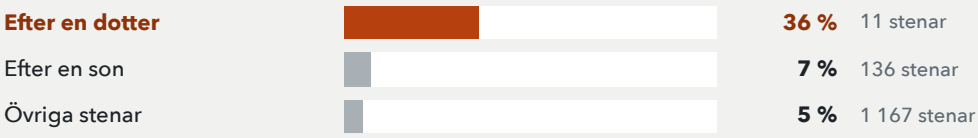
Stenarna efter döttrarna

De fjorton runstenarna efter döttrar har några drag gemensamt. Det första är vem som reste dem. På sju av de fjorton är modern med. Det stämmer med det som gäller för barnen i stort: i Svealand är modern med på hälften av stenarna efter ett barn, mot knappt var fjärde av de övriga stenarna – ett mönster som håller i båda halvorna av materialet. Mödrarna sörjde sina döttrar som sina söner.

Det andra är tiden. Alla nio runstenar efter döttrar i Uppland som kan dateras efter sin stil är ristade efter omkring 1050. Av alla daterade uppländska runstenar är 69 procent från den tiden, så att alla nio skulle vara sena av en slump händer i ungefär fyra fall av hundra. Det är en antydan, inte ett fynd.

Det tredje är broarna. I Uppland bygger fyra av de elva runstenarna efter döttrar en bro – vid Velamby (U 377), Morby (U 489), Norsta (U 861) och Gryta (U 867). Av runstenarna efter söner gör bara var fjortonde det. Därtill kommer ristningen i berghällen vid Hargs bro (U 311), som också gäller en bro efter en dotter. Den räknar vi inte med, eftersom jämförelsen gäller runstenar.

Andel stenar i Uppland där en bro byggs

Källa: som ovan; uppländska runstenar vars text kan läsas.

En så stor skillnad uppstår av en slump i ungefär ett fall på hundra. Bron var på 1000-talet en kristen gärning för den dödes själ, och flera av döttrarnas stenar säger det rakt ut: bron vid Morby är byggd *för Gillaugs själ*.

Harg – fyra minnesmärken efter döttrar

Vid Harg i Skånela socken finns fyra minnesmärken efter döttrar: tre runstenar och en ristning i berghällen vid bron. I berghällen lät *Ingrid göra bron efter Ingegärd, sin dotter*, och hennes söner *Ingevald, Ingemar och Karl* lät göra den *efter sin syster* (U 311). Och där står tre stenar efter en och samma flicka, Jofurfast. På den första lät *Gunnar, Farulvs son, göra minnesmärket för Jofurfasts, sin styvdotters, själ, Holmdis dotter* (U 312). På den andra står Gunnar och modern Holmdis tillsammans (U 313), på den tredje Holmdis ensam (U 314). Ingen annan dotter på de svenska runstenarna har fått tre stenar.

Jofurfast var Holmdis dotter från ett tidigare äktenskap. Att också hennes styvfar reste stenar efter henne säger något om vad som stod på spel. På samma gård reste Gunnar och Holmdis en sten efter sin gemensamme son Tord (U 315), och en liten inskrift intill säger: *Tord äger bron* (U 316). Stenarna vid Harg läses lättast som en familjs redovisning av vem som ägde vad, sedan barnen dött – på samma sätt som Hillersjöhällen redovisar hur arvet gick från Inga till hennes mor.

Så säkra är vi

Döttrarna är få, och det sätter gränser för vad vi kan säga.

- **Bara runstenar.** Alla siffror gäller runstenar, också de som har förstörts eller försvunnit och bara är kända från äldre avbildningar. De fyra minnesinskrifterna efter döttrar i en berghäll, på ett block och på gravhällar är nämnda men inte medräknade.
- **Räkningarna håller.** Att det finns 268 runstenar efter söner och 14 efter döttrar, och att var tolfte av syskonen är en dotter, är räkningar, inte gissningar. Stenarna efter döttrar har vi läst en och en; fyra osäkra läsningar (där *mö* kan betyda tjänsteflicka, eller där texten är skadad) är inte med.
- **Mönstren är antydningar.** Broarna (4 av 11 mot 10 av 136), tiden (alla nio efter 1050) och syskonens ordning är tydliga i hela materialet. Men vi har också delat stenarna i två halvor, socken för socken, och kräver att ett fynd syns i båda. Det klarar inget av de tre: i den ena halvan bygger 3 av 6 runstenar

efter döttrar en bro, mot 3 av 56 efter söner – i den andra 1 av 5, mot 7 av 80. Med fem eller sex stenar i varje halva räcker det inte.

- **Det som håller för barnen i stort.** Att modern är med på hälften av stenarna efter ett barn i Svealand håller i båda halvorna, och döttrarnas stenar följer samma mönster.
- **Könet ur namnen.** Bland syskonen avgör namnens efterled (*-laug*, *-gerðr*, *-fríðr*, *-a*) om det är en dotter. Det är en god men inte felfri ledtråd.

Vår hypotes: dotterns arv blev en bro

Birgit Sawyer har visat att runstenarna ofta handlar om arv: den som reste stenen visade att hon eller han var arvinge (Sawyer 2000). Döttrarna passar in i den bilden. De syns när arvet gick genom dem – som Inga på Hillersjöhällen, som Hailvi i Sjonhem och som döttrarna vid Ramsta, vars bror var död. Och när de står med bröder står de efter dem, i samma ordning som i de medeltida lagarna, där sönerna ärver före döttrarna och en dotter senare fick hälften så mycket som en son.

Det nya är broarna. Vi har inte sett det beskrivet att stenarna efter döttrar så ofta är broar. Vår hypotes är att det hänger ihop med arvet. En sons arv stannade i släkten. En dotters arv följde henne när hon gifte sig, och när hon dog med eget arv – som den gifta Gillaug vid Morby, eller Jofurfast, som troligen hade ärvt sin far – kunde familjen ge hennes del till hennes själ i stället. Bron var den tidens själagåva.

En första prövning

Om broarna bara speglar att döttrarnas stenar är sena – broarna blev vanliga just efter 1050 – borde skillnaden försvinna när vi bara jämför sena stenar. Det gör den inte. Bland de sena stenarna efter söner bygger 7 av 79 en bro, alltså 9 procent, mot fyra av elva efter döttrar. Så stor skillnad uppstår av en slump i ungefär tre fall på hundra.

Det är inte heller bara mödrarnas sed. Kvinnor byggde något oftare broar än män, men av de fyra broarna efter döttrar byggdes två av fäder: Sigtorn vid Norsta och Tjälve vid Gryta. Och utanför Sverige finns samma sak. En av de mycket få norska stenarna efter en dotter, Dynnastenen på Hadeland, är också en brosten: *Gunnvor, Trydriks dotter, gjorde bron efter Astrid, sin dotter. Hon var den händigaste mö i Hadeland.*

Men mönstret håller inte i båda halvorna, och därför formulerar vi det som en hypotes att pröva:

> *Dottern syns på runstenen när arvet gick genom henne. När hon dog med eget arv, blev hennes del en bro för hennes själ.*

Så kan hypotesen prövas vidare

1. **Fler stenar.** Hypotesen säger att stenar efter döttrar oftare är broar. Med de danska och norska stenarna, och med nyfynd, blir materialet större.

2. **Lagarna.** De medeltida landskapslagarna säger hur mycket av ett arv som fick ges till själen, och hur döttrar ärvde. Om hypotesen stämmer borde döttrarnas broar finnas där lagarna gav döttrarna eget arv.

3. **Familjerna.** Där samma familj syns på flera stenar, som vid Harg och Hillersjö, går det att följa vem som ärvde efter vem, och om broarna byggdes när en dotters arv blev ledigt.

4. **Makarna.** Om bron var dotterns eget arv borde stenarna efter gifta döttrar oftare vara broar än stenarna efter ogifta. Gillaug var gift; Jofurfast, som fick tre stenar men ingen bro, var det troligen inte.

Förbehåll

- Fjorton stenar är få. En enda sten mer eller mindre flyttar andelarna flera procentenheter.
- De som reste stenarna valde vad som skulle stå. Att en dotter inte nämns betyder inte att hon inte fanns, bara att hon inte räknades in.
- Stenarna dateras efter sin stil, och dateringen är ungefärlig.
- En del broar nämns inte i texten; stenen kan stå vid ett vadställe utan att säga det. Andelarna gäller det som står skrivet.
- Ett samband är inte en orsak. Hypotesen förklarar mönstret, men andra förklaringar är möjliga – till exempel att döttrarnas stenar beställdes av rika familjer som byggde broar oftare än andra.

Se själv

Om kvinnorna på runstenarna: Hon ärvde efter sitt barn – kvinnorna på runstenarna. Om kristnandet och bönen: Bönen tystnade – men korset stod kvar.
Kartorna, kurvorna och modellerna kommer från Vitki, ett öppet verktyg för runstensforskning som du kan ladda ner och köra på din egen dator från GitHub. Metoden beskrivs i METHODS.md.

Källor och data

- Samnordisk runtextdatabas (Rundata), Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Open Database License.
- Sawyer, B. 2000. *The Viking-Age Rune-Stones: Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia*. Oxford: Oxford University Press.
- Gräslund, A.-S. 2006. Dating the Swedish Viking-Age rune stones on stylistic grounds. I: M. Stoklund m.fl. (red.), *Runes and their Secrets: Studies in Runology*. Köpenhamn: Museum Tusculanum Press, s. 117–139.
- Wessén, E. & Jansson, S. B. F. 1940–1958. *Upplands runinskrifter* (Sveriges runinskrifter 6–9). Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Foton: Wikimedia Commons, med fotograf och licens i bildtexterna.

■

Hela artikeln med alla bilder, interaktiva diagram och data:
vitkirunor.se/artiklar/dottrarna-som-runstenarna-glomde

Vg 61 vid Härlingstorp: Tolas sten efter sonen Geir, ”en mycket god drengr” som dog i viking i västerled. Foto: Berig, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons.

02 · RESORNA

Färderna var de ungas

Vem dog i öster och väster? Vi läste runstenarnas släktord och räknade: söner och bröder dog utanför Norden tre till fyra gånger så ofta som fäder och makar. Och orden för de döda följer samma linje – *drengr* om de unga, *þegn* om de äldre.

TEXT: VIKTOR KVANT · LÄSTID 8 MINUTER

SIFFRAN

3–4 ×

Så mycket oftare dog söner och bröder utanför Norden än fäder och makar.

PÅ 30 SEKUNDER

- Vi läste vem som reste varje runsten och efter vem, och jämförde stenar efter söner och bröder med stenar efter fäder och makar.
- Söner och bröder dog utanför Norden på 10 % av stenarna, fäder och makar på 3 %, med landsdel, tid och ristare konstanta. Skillnaden håller i båda halvorna av materialet.
- Bakom de unga som dog borta står föräldrar och syskon – modern på var tredje sten.
- Orden följer samma linje: *drengr* sägs om söner och bröder, *þegn* om fäder och makar. Det är ett mönster att pröva, inte bekräftat.

Tola satti stæin þ[annsi æft]iR GæiR, sun sinn, harða goðan dræng. Sa varð dauðr a vestrvegum i vikingu.

Tola satte denna sten efter Geir, sin son, en mycket god *drengr*. Han dog i västerled, i viking.

På stenarna efter män som dog i öster och väster står ofta en mor eller en far, sällan en änka: av 69 sådana stenar är bara 4 resta efter en make. Tola i Härlingstorp i Västergötland (Vg 61) är en av dem. Hennes son for västerut och kom inte tillbaka. Vi ville veta om hon är ett undantag eller en regel: var det de unga som for, och de unga som inte kom hem?

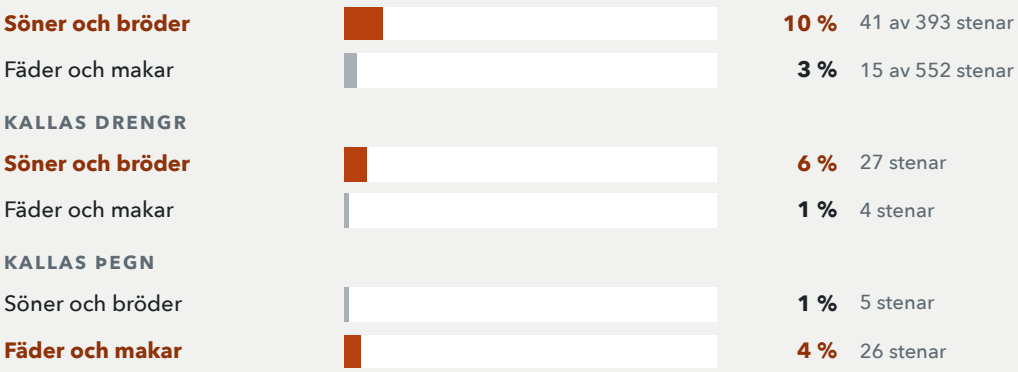
Vem dog borta?

En runsten säger nästan alltid vem som reste den och vem den döde var för dem: *sun sinn*, sin son; *faður sinn*, sin far; *broður sinn*, sin bror. Vi läste de relationerna på alla läsbara svenska runstenar med en regel i Rundatas översättning och kontrollerade den mot vår egen läsning av hundra stenar. Sedan delade vi de döda männen i två grupper: söner och bröder – de som oftast var unga när de dog – och fäder och makar, som hade hunnit få familj.

> ”
>
> *Den unge mannen var drengr, en i följet; den äldre var þegn, en man med gård och ansvar.*

Skillnaden är stor. Av 393 stenar efter söner och bröder säger 41 att den döde dog utanför Norden. Av 552 stenar efter fäder och makar gör 15 det. När vi håller landsdel, tid och ristare konstanta blir det 10 mot 3 procent. En son eller bror som dog hade alltså dött i öster eller väster tre till fyra gånger så ofta som en far eller make (oddskvoten är 4,1, troligen mellan 2,2 och 7,7). En så tydlig skillnad skulle uppstå av en slump i färre än ett fall av tiotusen.

Vad stenarna säger om den döde, efter hans plats i släkten

Källa: Vitkis människomodul (r/people.R) på Samnordisk runtextdatabas. Andelarna är modellens, med landsdel, tid och ristare konstanta; antalen är de råa.

Vi gjorde om provet i två halvor av materialet, delade socken för socken så att båda fick stenar från samma trakter och samma tid. Skillnaden syns i båda. Den syns också i Uppland för sig, på stenar med minst tio läsbara ord, och när vi bara jämför söner med fäder.

Föräldrarna och syskonen

Vem reste då stenarna efter de unga som dog borta? Av de 41 är 26 rest av föräldrar och 15 av syskon. På 13 av dem står modern bland resarna, ensam eller med fadern.

Fastvi let ræisa stæin æftiR Gærðar ok Otrygg, syni sina. Annarr varð dauðr i Grikkium. Fastvi lät resa stenen efter Gerdar och Otrygg, sina söner. Den andre dog bland grekerna (U 1087, Lövsta i Uppland).

Ragnfriðr let retta stæin þenna æftiR Biorn, sun þæiRa KætilmundaR. Hann fell a Virlandi. Ragnfrid lät resa denna sten efter Björn, hennes och Kättilmunds son. Han föll i Virland (U 346, Frösunda i Uppland).

Gufi ræisti stæin þennsi æftiR Olaf, sun sinn, dræng harða goðan. Hann varð drepinn i Æistlandum. Gufi reste denna sten efter Olav, sin son, en mycket god *drengr*. Han blev dräpt i Estland (Vg 181, Frugården i Västergötland).

Det är stenar efter unga män som for i följe – med Ingvar, hos grekerna, i viking västerut – och som sörjdes av dem som hade fött och fostrat dem, inte av änkor och barn. Färderna tycks ha hört till livet innan man fick egen gård och egen familj.

Två ord för två skeden

Samma linje syns i orden. *drengr* – ordet bakom vårt *dräng*, men på runstenarna en hedersbeteckning för en duglig ung man, ofta i ett följe – står på 6 procent av stenarna efter söner och bröder och på 1 procent efter fäder och makar (27 mot 4 stenar). *þegn* – som ofta tolkas som en man med ställ-

ning och egen gård – går åt andra hållet: 4 procent efter fäder och makar mot 1 procent efter söner och bröder.

Vg 59 vid Norra Härene: fyra söner reste stenen efter fadern Fot, ”en mycket god þegn”, och hans hustru Åsa fick sina egna ord. Foto: Berig, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons.

HræfningR ok Gialli ok BrunulfR ok GefulfR sattu stæin þannsi æftiR Fot, faður sinn, harða goðan þegn. Sva hæfiR Asa es ægi mun sum kvæn æft ver siðan gærva. Hrefning och Gjalle och Brynjulv och Gjavulv satte denna sten efter Fot, sin far, en mycket god *þegn*. Så har Åsa gjort, som ingen hustru härefter kommer att göra efter sin make (Vg 59, Norra Härene i Västergötland).

Att *drengr* och *þegn* kan höra till olika skeden i livet har forskningen föreslagit tidigare (Goetting 2006; Sukhino-Khomenko 2024). Det vi tillför är mätningen med landsdel, tid och ristare konstanta. Här ska vi vara noga: skillnaden är stor i hela materialet, men orden är för få för att hålla i båda halvorna var för sig. Den ena halvan har för få *drengr*-stenar för att pröva, och *þegn* når inte gränsen i någon av halvorna. Det är ett mönster att pröva, inte ett resultat.

Så säkra är vi

- **Planen låstes först.** Vad som skulle prövas och när ett resultat räknas som säkert bestämdes innan något test kördes.
- **Samma tid, trakt och ristare.** Varje jämförelse hålls konstant för landsdel, tidsskikt och ristare, så att skillnaden inte bara speglar att vissa trakter eller verkstäder skrev mer om resor.
- **Två halvor.** Resultatet om döden borta syns i båda halvorna av materialet; orden *drengr* och *þegn* gör det inte, och de redovisas därför som ett mönster att pröva.
- **Samma kontroller som allt annat.** I Vitkis robusthetstrappa – ristaren och socknen som slumpeffekter, platsen som yta, utan ett landskap i taget – håller döden borta i alla 8 steg, och den klarar den gemensamma justeringen över alla 48 mönster i statistiken. *drengr* håller i 6 av 8, *þegn* i 5 av 8.
- **Läsningen är kontrollerad.** Relationen läses ur översättningen med regler som stämde med vår egen läsning i 38 av 40 nya stenar.

Vad det betyder

Runstenarna är inga folkbokföringar. De berättar om dem som inte kom hem, och det är de efterlevande som valt vad som skulle stå. Men just därför säger mönstret något. Den som dog i öster eller väster var oftast någons son eller bror, och den som reste stenen var en förälder eller ett syskon. Fäder och makar fick oftare stenar som inte säger hur de dog – de dog troligen hemma, och en död hemma var inget att berätta.

Vår hypotes är att färderna hörde till ungdomen, till tiden innan man ärvde eller byggde en egen gård. Den unge mannen var *drengr*, en i följet; den äldre var *þegn*, en man med gård och ansvar. Färden var ett skede i livet, inte ett yrke.

Den kan prövas vidare: om färderna var de ungas bör stenar efter döda borta sällan nämna barn eller hustru, och resestenarna bör oftare resas av en enda förälder än av en hel syskonskara. Vår upptäcktsmotor har redan sett det senare som ett mönster: resestenar reses av färre personer.

Förbehåll

- Stenarna minns främst dem som dog. De som kom hem fick sällan en sten, och därför säger materialet inget om hur många som for.
- Söner och bröder var oftast unga, fäder och makar äldre – men inte alltid. En bror kunde vara gift och en far ung.
- Relationerna läses med regler som har fel på omkring en sten av tjugo, oftast där texten har luckor.
- *drengr* och *þegn* kan också säga något om ställning och följe, inte bara om ålder.

Källor

- Samnordisk runtextdatabas (Rundata), Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Open Database License.
- Goetting, Lauren 2006. ”Þegn and drengr in the Viking Age”. *Scandinavian Studies* 78 (4).
- Sukhino-Khomenko, Denis 2024. *Thegns Around the North Sea*. Göteborgs universitet.
- Vitkis människomodul (r/people.R) och den låsta analysplanen ligger öppet på GitHub. Om dygderna på stenarna: Mild i ord och god på mat.
- Foton: Wikimedia Commons, med fotograf och licens i bildtexterna.

■

Hela artikeln med alla bilder, interaktiva diagram och data:
vitkirunor.se/artiklar/fardena-var-de-ungas

Tor med hammaren, omgiven av slingrande ormdjur som på en runsten. Akvarell av Lorenz Frølich (1820–1908), Nationalmuseum (NMH 425/1925). Fri från upphovsrätt, via Wikimedia Commons.

03 · SPRÅKET

Tor föll, hjälten blev dräng – vilka vikinganamn lever kvar?

Var femte namn på runstenarna bärs fortfarande av svenskar – och namnen med en gud i har klarat sig bäst. Men vikingatidens makt bytte ord: jarlen blev hertig, hundaret härad och Svitjod Sverige, medan tinget och lagmannen fick behålla sina nordiska namn.

TEXT: VIKTOR KVANT · LÄSTID 12 MINUTER

SIFFRAN

1 av 5

Så stor del av namnen på runstenarna bärs fortfarande av svenskar i dag.

PÅ 30 SEKUNDER

- Vi jämförde de 391 personnamn som står på minst tre svenska runstenar med vilka förnamn svenskar bär i dag. 85 av dem – vart femte – bärs av minst tio personer.
- Namnen med en gud i, som Torsten, Torbjörn, Åsa och Ingrid, lever dubbelt så ofta som andra. De hedniska namnen trängdes inte undan.
- Orden för vikingatidens makt gick sämre. Av nio ord för rang och följe lever två: *kung* och *styrman*. *Drengr*, hjälten, blev *dräng*.
- Av runstenarnas 16 titlar och ämbetsord lever 4 med samma innebörd. Kronans nya män under medeltiden fick lånade titlar – hertig, greve, marsk, fogde – medan bygdens ting, härad och lagman behöll nordiska namn.
- Kartan bytte också namn. Nio av de 22 länder och platser som runstenarna nämner heter något annat i dag eller finns inte längre: Gårdarike, Grikkland, Serkland – och Svitjod, som blev Sverige.
- Kristnandet och kungamakten bytte ut maktens språk men lät familjernas namn vara.

Nästan tusen år efter att de sista runstenarna restes heter 3 540 svenskar Torsten, 11 220 Torbjörn och 40 300 Ingrid. Tor föll när kristendomen kom. Hans namn gjorde det inte.

Det är en av få saker som har överlevt från vikingatiden i vardagen: namnen. Vi ville veta hur många – och om det är slump vilka. Vår hypotes var att det som hörde makten till inte överlevde. Den gamla eliten, dess titlar, dess lag och dess gudar borde ha ersatts av kyrkans och kungamaktens ord, medan familjens vardag levde vidare. Halva hypotesen höll. Den andra halvan föll – åt ett håll vi inte väntade oss.

Vart femte namn lever

Runstenarna är fulla av namn: de som reste stenen, de döda, ibland ristaren. Vi tog alla personnamn som står på minst tre svenska runstenar – 391 namn – och översatte dem till nutida form: Þorsteinn blir Torsten, Ásbjörn Esbjörn, Sveinn Sven. Sedan jämförde vi med Statistiska centralbyråns lista över förnamn som minst tio svenskar bär.

85 av namnen lever i dag – 22 procent. Räknar man efter hur vanliga de var på stenarna blir det 37 procent, eftersom de vanligaste namnen oftare har överlevt. Ulf, som tog tre gälder i England, har 31 585 namnar i dag. Helgi står på 14 runstenar och heter i dag Helge (1 659 bärare); Rúni är Rune (6 603) och Kári är Kåre (577).

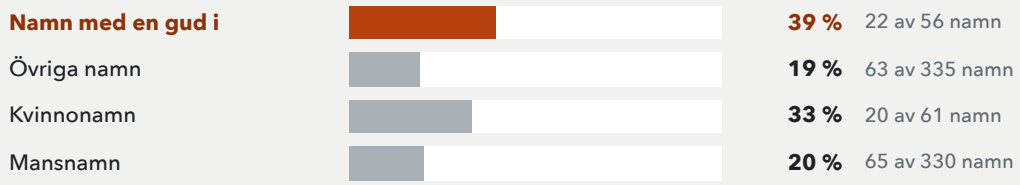
> ”
>
> *Drengr, hjälten, blev dräng.*

Kunganamnen klarade sig nästan alla: Erik (55 968 bärare), Björn (34 656), Sven (31 115), Håkan (25 508), Knut (4 473) och Harald (2 647). Men de flesta namnen dog. Önund, Ingefast, Freysten, Holmsten, Holmfast, Gudfast och Vebjörn stod på många runstenar och bärs av färre än tio svenskar i dag.

Gudarna fick behålla namnen

Om makthypotesen stämde borde namnen med en hednisk gud i ha försvunnit först. Det är tvärtom. Namn som börjar på Tor-, Ås-, Frey-, Ingi- eller Gud- lever i 39 procent av fallen, övriga namn i 19 procent. Skillnaden är så stor att den skulle uppstå av en slump i ungefär ett fall av sjuhundra.

Hur stor del av runstenarnas namn som bärs av minst tio svenskar i dag

Källa: personnamn på minst tre svenska vikingatida runstenar (Samnordisk runtextdatabas) mot SCB:s tilltalsnamn 31 december 2020; Vitkis räkning.

Torsten, Torbjörn (11 220 bärare), Tore (5 029), Tord (4 809), Ingvar (5 209), Ingrid och Åsa (26 936) – alla bär de en gud eller ordet för gud. Kyrkan tog bort Tor ur kulten men inte ur namnen.

Och kvinnorna? Vi väntade oss att kvinnonamnen skulle ha klarat sig sämre, eftersom kvinnorna i de medeltida breven oftare bar kristna namn än männen. Det är tvärtom här också: 33 procent av kvinnonamnen lever, mot 20 procent av männens. Det har vi inte prövat i förväg, så det är en iakttagelse att pröva vidare, inte ett resultat.

En del av förklaringen är att många namn har återupplivats. Av de 60 runstensnamn som också finns i de medeltida breven 1350–1450 lever 44 – tre av fyra. Av de 331 som inte finns där lever bara 41. Namn som Åsa, Tora och Runa verkar alltså ha varit borta i medeltiden och kommit tillbaka med 1800- och 1900-talens intresse för fornnordiskt.

Hjälten blev dräng

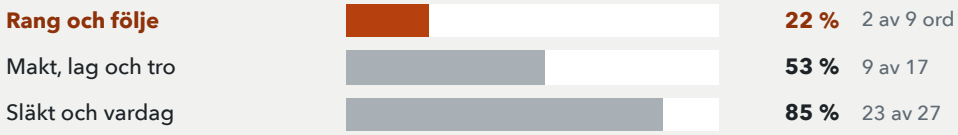
Med orden för makt är det annorlunda. Vi tog orden som står på minst tre runstenar och kontrollerade om de finns i dagens svenska med samma betydelse. Av orden för släkt och vardag – sten, bro, väg, far, mor, bror, son – lever 23 av 27. Av orden för makt, lag och tro lever 9 av 17.

Och bland orden för rang och följe lever bara två av nio: *kung* och *styrman*. *Þegn*, mannen med ställning och gård, finns inte i svenskan. Inte heller *húskarl*, hövdingens livvakt, *lið*, följet, eller *félagi*, kamraten som delade skepp och byte. *Dróttinn*, herren, lever bara i *drottning* – och på runstenarna används det redan bara om Gud.

Det tydligaste exemplet är *drengr*. På runstenarna är det en hedersbeteckning: Ingvars män for *drængila*, som riktiga drängar – modigt, som hjältar. I dag är en dräng en anställd på bondgården, och i överförd mening en medlöpare. Ordet för hjälten blev ordet för tjänaren.

Kyrkans ord gick det däremot bra för. Gud, själ, ande och helig står redan på runstenarna och lever alla. Det var inte tron som saknade ord, det var den gamla eliten.

Runstenarnas ord som lever kvar med samma betydelse

Källa: ord på minst tre runstenar, kodade efter dagens betydelse i svenska Wiktionary; Vitkis räkning.

Kungens män fick nya titlar

Runstenarna handlar inte bara om familjer. De handlar också om makt: vem som var någons man, vem som styrde skeppet, var tinget hölls. Vi gick därför igenom alla titlar och ämbetsord som står på svenska runstenar – 16 stycken – och följde dem fram till dagens svenska. Den genomgången gjorde vi efter den låsta planen, så den beskriver men prövar inget.

Fyra lever med samma innebörd: kung, styrman, skeppare och ting. *Drengr* sjönk till dräng. Sex finns bara kvar som historiska termer: jarl, stallare, bryte, huskarl, hundare och drott. Fem är helt borta: *þegn*, *landmaðr*, *hersir*, *þingalið* och *liðs forungi*.

Tola let ræisa stæin þennsa at sun sinn Harald, broður Ingvars. ÞæiR foru drængila fiarri at gulli ok austarla ærni gafu, dou sunnarla a Særklandi. Tola reste stenen efter sin son Harald, Ingvars bror. De for som drängar, långt efter guld (Sö 179, Gripsholm). *Drængila* betydde tappert, som en hjälte. Foto: Tåggas, CC BY-SA 3.0, via Wikimedia Commons.

Det som klarade sig är kungen och skeppet. Det som försvann är följet – orden för männen i en hövdings tjänst. Och titlarna står nästan alltid med en herre. Assur var *skipari Haralds kunungs*, kung Haralds skeppare (Sm 42, Tuna i Småland). Vrái var *stallari Hákonar jarls*, Håkon jarls stallare (Sm 76, Komstad). Hæra var Sigröds huskarl (U 335, Orkesta). Makten på runstenarna är personlig: man var någons man.

Þegn står på 21 stenar, 18 av dem i Västergötland, där "en mycket god tegn" är ett av de vanligaste sätten att hedra en död. Ordet lever i engelskans *thane* men inte i svenskan. På stenen vid Turinge kyrka i Södermanland (Sö 338) får Torsten nästan hela ordförrådet på en gång. Han föll i Gårdarike som *liðs forungi*, följets anförare, och *landmanna bæztr*, den bäste av landets män, och bröderna höll sina huskarlar väl. Inget av de orden finns kvar i svenskan. Och Geir från Kålsta i Uppland satt "i väster i tingalidet" (U 668) – troligen den danske kungen Knuts garde i England. Ordet dog med gardet.

Vad hände med runstenarnas titlar och ämbetsord

Källa: titlar och ämbetsord på svenska vikingatida runstenar (Samnordisk runtextdatabas), följda till dagens svenska med Wiktionary och Wikipedia som belägg; Vitkis genomgång.

Jarlen står bara på 2 svenska runstenar, och båda gäller samme man: Håkon jarl, vars stallare Vrái fick en sten i Komstad (Sm 76) och vars son Assur fick en vid Bro kyrka i Uppland (U 617). I Sverige levde jarlämbetet vidare in i medeltiden. Den siste store jarlen var Birger jarl, som dog 1266, och ämbetet avskaffades 1308. Riksjarlen kallades på latin *dux regni*, rikets hertig – och det var just ordet *hertig* som tog över. Det är belagt i svenskan sedan 1285, lånat från lågtyskans *hertoch*. Samma sak hände med Vráis titel. Stallaren, som ledde kungens följe,

ersattes under 1200-talet av marsken, ett ord från tyskans *marschalk*.

Toppen bytte språk, bygden behöll sitt

Titta på orden som makten fick under medeltiden, och på varifrån de kom. Kronans och adelns män fick ord utifrån: hertig, greve, marsk och riddare från lågtyskan, fogde från latinet genom tyskan, kansler från franskan och latinet. Riksdag är en översättning av tyskans *Reichstag*. Biskop och präst kom med kyrkan. Alla 9 är lån.

Bygdens ord är nordiska. Tinget, häradet, lagmannen, socknen och ledungen – den gemensamma plikten att ställa skepp och män – bär alla namn som fanns före kristnandet. Till och med frälset, adelns skattefrihet från Alsnö stadga 1280, har ett nordiskt namn. Och *adel* är ett gammalt nordiskt ord, *aðal*, som fick sin nya mening från tyskan.

Här tolkar vi, och tolkningen är inte prövad: makten byttes uppifrån. Den nya kungamakten och kyrkan tog sina ord från Europa, där de hade lärt sig att styra. Bönderna fortsatte att samlas till ting i sina härad, och de orden behövde ingen byta ut.

Vikingatidens egna indelningar gick sämre. Jarlabanke lät hugga på sin sten vid Vallentuna kyrka (U 212) att han gjorde tingsplatsen och *ænn atti allt hundari þetta* – ensam ägde hela detta hundare. Hundaret var Svealands gamla indelning, knuten till ledungen. Under unionstiden trängdes ordet undan av *härad*, som redan användes i Götaland och Danmark. Upplands tre folkland – Tiundaland, Attundaland och Fjädrundaland – blev ett landskap, Uppland, med Upplandslagen 1296.

Ibland gick staten tillbaka till de gamla orden. När häradsrätterna och rådhusrätterna ersattes 1971 fick de nya domstolarna heta tingsrätter, och deras ordförande fick den fornnordiska titeln lagman. Dittills hade de hetat häradshövdingar. Vikingarnas ting dömer alltså fortfarande.

Gårdarike blev Ryssland – och Svitjod blev Sverige

Samma mönster syns på kartan. Runstenarna nämner 22 länder, folk och platser utanför den egna bygden, på sammanlagt 91 stenar. Elva har samma namn i dag: England, Danmark, Gotland, Skåne, Estland, Finland, Tavastland och några till. Två finns bara som historiska landskap, Wierland och Livland i Baltikum. Men 9 har bytt namn eller finns inte längre – och de står på 45 stenar, ungefär hälften.

Norden när de medeltida rikena var färdiga: Olaus Magnus Carta marina, tryckt i Venedig 1539. Fri från upphovsrätt, via Wikimedia Commons.

Det är de stora rikena långt österut och söderut. *Garðar*, Gårdarike, var Kievriket, som blev grunden till Ryssland, Belarus och Ukraina; *Holmgarðr* är Novgorod. *Grikkland*, som står på 24 stenar, är inte dagens Grekland utan det bysantinska kejsardömet. *Langbarðaland* är Italien – namnet lever bara i Lombardiet. *Serkland*, landen kring Kaspiska havet och kalifatet, har inget nutida namn alls. Rikena föll eller byggdes om, och deras nordiska namn föll med dem.

Ett namn bytte kyrkan ut. Östen, som Astrid reste stenen efter i Broby i Täby (U 136), *sotti IorsaliR* – sökte sig till Jórsalir – och dog i Grikkland. Vikingarna hade ett eget namn på Jerusalem. Det försvann när Bibelns namn tog över.

Och Sverige självt. *Sveþiuð*, Svitjod, står på två runstenar, båda i Ludgo socken i Södermanland. På den ena står att ingen ska föda en dugligare son i Svitjod (Sö 140), och på samma sten anropas kanske Tor. På den andra var Astrids söner de duktigaste i Svitjod (Sö Fv1948;289, Aspa bro). Svitjod betyder svearnas folk. Sverige betyder svearnas rike – *Swerike* på 1200-talet, *Svearike* på 1300-talet. På isländska heter landet fortfarande Svíþjóð. Landet bytte namn från ett folk till ett rike, och i det bytet ryms hela den politiska förändringen.

Så säkra är vi

- **Det vi visar:** att vart femte namn på runstenarna lever i dag, att namnen med en gud i har klarat sig dubbelt så bra som andra, och att orden för makt har överlevt sämre än orden för vardag. Planen låstes innan vi räknade.
- **Det vi tror:** att kristnandet och den nya kungamakten bytte ut maktens språk uppifrån – kronans och kyrkans titlar kom utifrån – men lät familjernas namnskick och bygdens institutioner vara.
- **Det vi inte kan visa:** att kvinnonamnen klarade sig bättre – det gick åt andra hållet mot vad vi väntade, så det är en iakttagelse. Vi kan inte heller säga hur många namn som levt hela vägen och hur många som återupplivats.
- **Svagheterna:** namnen är översatta till nutida form med regler, och 15 träffar där ett modernt namn bara råkar se likadant ut eller har ett annat ursprung – som Elif, Hera och Vide – är borttagna för hand. Ordens betydelse är vår bedömning, med Wiktionary som belägg. Maktens ord är få, och kungar och jarlar nämns nästan aldrig på runstenarna.
- **Titlarna och kartan:** genomgången gjordes efter den låsta planen och prövar inget. Många titlar står på en enda sten, och vad varje ord har blivit bygger på Wiktionary och Wikipedia – kodningen ligger öppet med belägg för varje ord. Att lånorden gällde kronan och de nordiska orden bygden är vår läs-

ning av den listan, inte en räkning.

- **Rättat den 30 oktober 2026:** vår regel för att översätta namnen missade att fornnordiska mansnamn på *-i* slutar på *-e* i dag – Helgi är Helge, Rúni är Rune. Med den rättelsen lever 85 namn i stället för 82, 22 i stället för 21 procent. Slutsatserna står sig.
- **En rättelse under arbetet:** vår första sökning missade *jarl*, eftersom Rundata stavar ordet *iarl*. Det står på två stenar och når inte gränsen på tre, så ordtestet påverkas inte.

Källor

- Samnordisk runtextdatabas (Rundata), Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Open Database License.
- Statistiska centralbyrån, Tilltalsnamn med minst 10 bärare bland folkbokförda 31 december (BE0001TNamn10), 2020.
- Svenskt diplomatariums huvudkartotek (SDHK), Riksarkivet: personnamn i breven 1350–1450.
- Wiktionary (svenska och engelska), uppslagen för ordens nutida betydelse och ursprung.
- Wikipedia (svenska): artiklarna Jarl, Stallare, Bryte, Hundare, Härad, Häradshövding, Tingsrätt, Frälse, Svitjod, Gårdarike, Langbardaland, Särkland och Uppland.
- Vitkis räkning, den låsta analysplanen, genomgången av titlarna och områdena och alla matchningar ligger öppet på GitHub.
- Bilder: Wikimedia Commons, med upphovsperson och licens i bildtexterna.

Hela artikeln med alla bilder, interaktiva diagram och data:
vitkirunor.se/artiklar/tor-foll-hjalten-blev-drang

BILDEN

Tor fiskar efter Midgårdsormen

Altunastenen vid Altuna kyrka i Uppland (U 1161) är en av de runstenar som bär en bild ur gudasagorna. Tor sitter i båten med hammaren i handen, och Midgårdsormen har nappat på kroken. Berättelsen finns i Eddan. Véfast, Folkad och Gudvar lät resa stenen efter sin far Holmfast och efter Arnfast, och inskriften säger att både far och son brändes. Den är signerad av Balle och Frösten; Balle är en av de fem ristare som har flest stenar i databasen (s. 4).

Foto: Gunnar Creutz, CC0, via Wikimedia Commons.

04 · VERKSTADEN

Hundra års runforskning – lästa på en gång

Vi har läst varje text om runor och vikingatid i Fornvännen sedan 1906 och i Futhark sedan starten, och ställt samma fråga till alla: vad har den svenska runforskningen missat?

1 081
texter lästa, 1906–2023

3 794
påståenden som går att mäta mot data

1
fråga ställd till alla: vad har fältet missat?

Det som återkommer

Samma blinda fläckar dyker upp i text efter text, oberoende av varandra. Stilgrupperna och språket daterar varandra, med få fasta punkter utanför. Placeringar som ”vid vägen” eller ”vid gravfältet” prövas sällan mot slumpvis valda platser i samma bygd. Och de stenar vi känner är de som överlevde plogen, kyrkbyggena och 1600-talets inventerare.

Det vi gör nu

Varje återkommande fråga blir en låst analysplan som prövas på hela korpusen. Resultaten kommer här i Korpus – också de som inte håller. Läsningen själv, med citat och källa för varje påstående, publiceras öppet så att andra kan granska den.

05 · METODHÖRNAN

Vad betyder p = 0,003?

Det betyder: om det inte fanns något verkligt mönster alls, skulle en lika stor skillnad som den vi ser dyka upp av ren slump ungefär tre gånger på tusen försök. Det är ungefär lika sällsynt som att få krona åtta gånger i rad med ett mynt. Det bevisar inget ensamt – men det säger att slumpen är en dålig förklaring, och att mönstret är värt att ta på allvar.

06 · I APPEN

Människorna: vem reste stenen, och efter vem?

Människomodulen läser varje runsten som en liten släktberättelse: vilka som reste stenen, vem den döde var för dem och vad de sa om honom eller henne. Den ligger bakom två av artiklarna i det här numret.

Vad den gör

För varje vikingatida runsten tar modulen fram hur många som reste stenen och deras kön, hur många döda och deras kön, och den dödes relation till resaren: barn, förälder, syskon, make eller maka, annan släkt. Den läser också berömmet – drengr, þegn, god och bäst – och om den döde dog utanför Norden.

Könet bestäms i en fast ordning: först relationsordet (mor, dotter, hustru, son), sedan formeln (hennes son, hans son), sedan ett namnlexikon och sist namnets ändelse. Därefter prövar R sex frågor enligt en låst plan, med landsdel, tid och ristaren i modellen, och varje mönster prövas i två halvor av landet var för sig.

Så gör du

1. Öppna Statistik (R) i appen och välj Människorna.
2. Läs frågan, nyckeltalet och svaret överst. Under dem står hur säkert mönstret är: bekräftar, mönster att pröva eller indikation.
3. Pröva samma sak på din egen avgränsning under Egen fråga – till exempel bara Uppland eller bara 1000-talet.

Två fynd ur modulen

KVINNA BLAND RESARNA

Svealand	31 %
Götaland	17 %

DEN DÖDE DOG UTANFÖR NORDEN

Söner och bröder	10 %
Fäder och makar	3 %

Källa: Vitkis analys av Samnordisk runtextdatabas, vikingatida svenska runstenar; låst plan 2026-10-28.

Vad den inte kan

Modulen ser bara de personer som texten nämner, och den kan missa namn där stenen är skadad. I en kontroll mot handkodning av 40 stenar som reglerna aldrig sett hade den rätt om kvinnor bland resarna på 39 och om relationen på 38. Den säger hur ofta något står på stenarna – inte hur ofta det hände.

Så ser det ut i appen: Statistik (R) med de nya mönstren filtrerade på Människorna. De två första korten är fynden i diagrammet ovan. Skärmbild: Vitki.

Vitki är fri programvara och körs på din egen dator: github.com/Precatio/runes. Metoden: METHODS.md, avsnitt 1u.

NÄSTA NUMMER · NR 2 · MARS 2027

Det vi inte ser

Runstenarna vi räknar är de som blev kvar, och de som blev kvar står inte alltid där de restes. Nästa nummer handlar om allt vi inte ser i korpusen – och om hur mycket det kan påverka det vi tror oss veta.

Stenarna som flyttades

Många runstenar står inte där de en gång restes. De har murats in i kyrkor, flyttats till gårdar och parker eller ställts upp vid en väg i modern tid. Varje karta över var stenarna stod bygger på att vi vet vilka som har flyttats. Vi går igenom hur det går att veta.

Stenarna som försvann

Nästan var femte sten i databasen är försvunnen och känd bara från äldre avbildningar och beskrivningar. Vilka stenar försvann, och var? Är de försvunna en slumpmässig del av korpusen, eller saknas vissa slags stenar oftare än andra?

När restes stenen?

De flesta runstenar dateras efter ornamentiken eller språket, och de två har till stor del daterat varandra. Vi beskriver vilka stenar som har en datering som inte vilar på stilen, och vad som händer med ett mönster när dateringen är osäker.

Ingvarsstenarna

Stenarna efter männen som följde Ingvar österut är en av runforskningens mest kända grupper. De hör till samma färd och därmed till ungefär samma tid. Vi frågar vad en sådan grupp kan lära oss om resten av korpusen.

Studierna är inte gjorda än. Planerna låses innan vi räknar, och resultaten – också de som inte håller – kommer i nästa nummer. I appen: Luckor i texten.

LÄS KORPUS FRITT

Alla nummer finns som PDF på svenska och engelska på **vitkirunor.se/tidskrift**, tillsammans med artiklarna i sin helhet, interaktiva diagram och öppna data. Appen Vitki, som analyserna görs i, är fri programvara: **github.com/Precatio/runes**. Skriv till oss: **vitkirunor.se/kontakt**.

OM KORPUS

Korpus är en öppen tidskrift för digital och kvantitativ runforskning, utgiven av Vitki. Den samlar Vitkis artiklar, rapporter och metodnotiser i en form som går att läsa på en kaffepaus. Den kommer ut på svenska och engelska.

OM VITKI

Vitki är en öppen forskningsplattform för Nordens runinskrifter. Analyserna förregistreras, och kod, data och rapporter publiceras öppet på Zenodo.

REDAKTION

Viktor Kvant, redaktör
vitkirunor.se/kontakt

LICENS

Texterna får spridas fritt under CC BY 4.0. Bilder från Wikimedia Commons har egna licenser, angivna vid varje bild.

DATA

Samnordisk runtextdatabas, Riksantikvarieämbetets Runor, SGU, ISOF och Kulturmiljöregistret. Bearbetning: Vitki.

Jarlabankes bro i Täby, Uppland. Jarlabanke lät resa stenarna (U 164 och U 165) efter sig själv medan han levde och lät göra bron för sin själ; han ensam ägde hela Täby. Foto: Berig, CC BY 2.5, via Wikimedia Commons.

Korpus

NR 1 · NOVEMBER 2026